

עוזי גל - ו. עוזי" בידי חייל גרמני המשוחח עם שר-הבטחון של גרמניה האנטי-נאצית

חסרי-תוכן ומאמרים חסרי-רעיון הרחיק את הצעירים, בייניהם אנשי-שנה של שנים קודמות, ממקדש הגדולה. כולם היו בסוף השנה שחוקים יותר מכפי שהיו בראשיתנה. תהליך הפוך עבר על הזקן הגדול. במחצית הראשונה של השנה היה נדמה כי דויד בן-גוריון מראה סימנים של זיקנה מופלגת, מאבד את הקשר עם המציאות. בשורה של ראיונות והודעות הכריח את ממשלות הגוש הסובייטי להפיט את העליה לישראל, אשר גאתה בראשית השנה. כאילו לא די בכך, התקשקש לגבות את מלחמת-העליה למען אותם העולים אשר נאומיו, ונאומו שמעון פרס, מנעו את בואם. בפרשת גיוס-הפסח הוכיח כי אין לו שליטה ממשית על המנגנון הפועל בשמו.

כל אלה נראו כסימנים לכך שהזקן עומד על הראש לא רק בגופו. אך אם קיוו יריביו כי הזקן יורד מן הפרק, טעו טעות חמורה. כי הנה באה פרשת עסקת-הנשק הגרמנית - ולפתע הוכח שוב כי דויד בן-גוריון עולה משכמו ומעלה על כל יריביו, ככושר טאקטי ובהבנתו את נפש הציבור. בנאום גדול אחד, ששודר ברדיו, ריסק לחתיכות את טענות המתנגדים, הוכיח למאזינים כי ההגיון הפוליטי עמו, זכה להערצה אף אצל רבים שסברו תחילה אחרת. דויד בן-גוריון לא היה איש-השנה, אולם בסוף תשי"ט היה שלטונו הפוליטי והפסיכולוגי יציב ובלתי-מקורער.

★ ★ ★

המזקן ויורש העצר

ה בטחון המוחלט כי דויד בן-גוריון יוסיף לשלוט במדינה כל עוד הוא נמצא בוויה הפוליטית, עורר בתשי"ט שתי שאלות חשובות. הן בוטאו רק לעיתים רחוקות. אולם הן התחבאו מאחורי רוב הויכוחים הפוליטיים. השאלה האחת הייתה: איך אפשר למנוע בעד שלטון זה, שהוא כבר עתה שלטון-יחיד מסויג, מלהפוך לדיקטטורה ממשית?

בן-גוריון עצמו גילה שקיימות סביבו נטיות כאלה, כאן שר סיפר בראשית השנה כי לפני ארבע שנים הוצע לו להקים דיקטטורה צבאית. אף שמעולם לא גילה מי היה המציע, נסתבר לאחר מכן כי היה זה חוג צעירי, אשר בראשו עמד אז **אהוד אבריאלי**, שהוגלה לאחר-מכן כי שגריר לגאנה.

רבים לא האמינו כי דויד בן-גוריון היה מסוגל לבצע מעשה כזה. אולם רבים חששו כי רעיון אחר של בן-גוריון יביא לאותן התוצאות: מלחמתו להנהגת שיטת-בחירות אזורית ואישית, שתיתן למיעוט של בוחרים רוב גדול כנסת. רבים היו בטוחים שאם אי-פעם תשיג מפא"י רוב בכנסת בשיטה מחוכמת זו, תדאג להישאר בשלטון לעולם ועד, על-ידי שימוש בלתי-מוגבל במנגנון הממלכתי.

השאלה הגדולה השניה הייתה: מי יירש את מקומו של בן-גוריון בבוא העת? **מושה שרת** נשאר במקום השני ברשימת מפא"י לכנסת, לא יצא עניין סופית מן התחרות. אולם המאבק המר שהיה נטוש השנה בין צעירי מפא"י לבין עצמם - התחרות בין אבא אבן, משה דיין, שמעון פרס וחבריהם - גרם למעשה עליית התקפת שאחד מהם יפוך בשנים הקרובות ליו"ר מפא"י רשמי.

★ ★ ★

שחיתות בחרוזים

ב שני שטחים פנימיים הייתה תשי"ט עשירה בסניסציות: בטח השחיתות ובטח הפשע.

השנה לא עמדה, כמו שנים קודמות, בצלה של פרשת שחיתות גדולה אחת. השחיתות שוב לא דמתה לתותח כבד, הורה פנו גדול אחד, אלא למקלע הורה צרורות. כמעט כל שבוץ הביא עמו פרשת-שחיתות חדשה, והאזרח הפסימי יכול היה לקבל את הרושם הקודר כי אין אבר בגוף המדינה שאינו נגוע במגפה מאמרת זו.

הסמל החי של מחלה זו, שכמעט הגיע לדרגת איש-השנה,

היה **צבי בן-אפרים**, גזבר עיריית אילת, שהפך את עיר-הנמל הדרומית מסמל של רומנטיקה חלוצית לסמל של שחיתות. לא פחות הודעו אזרחי אילת כי בראש חגיגות-העשור של השנה שעברה, עמד אדם שהועבר מתפ"ק ירוו בצה"ל בשל פרשת שחיתות, וכי בהנהלת **דויד ניב** זה מכרה המדינה לאזרחיה התמימים, במרמה, מדליונים של ארד כונוב.

כאשר נעצר אחיו של היועץ המשפטי, מהנדס עיריית בני-ברק **אלכסנדר כהן**, באשמת שוחד, נפרץ הסכר. מנהל-בנק הואשם כמורעל, מנהל בית-ספר הואשם כמזויף תעודות, מחנכים הואשמו במכירת תפסים של בחינות-בגרות, בוחני משרד-הרישוי הואשמו במכירת רישיונות-נהגות. ועל הכל האפילה פרשת השליח הלאומי שזכה לשליחותו למרות שנחשד כבר קודם-לכן בביצוע רצח שווד - ושהואשם בביצוע פשעים כה חמורים עד שנאסר פירסומם.

כך נולדה שירה חדשה מסביב לשודד הגודל, המנהל המורעל, הגזבר הספסר, הפרנס האנס, המהנדס החומס, הרב הגנוב, הפקיד השחיד והרישוי הקנוי.

הפשע התחרה עם השחיתות על הכותרות בעתונות-הערב. מספר הבעלים שניסו לרצות את נשותיהם באקדה, בנפט, בסכין-גילוח ואף בפטיש-חוצבים, הגיע לעשרות. היה נדמה כי הפעם הקיפה תאחת-הפשע המזורה את כל שכבות העם.

הפשע המזועזע ביותר בוצע על-ידי **יהודה הצרף**, קצין משוחרר חטיק בארץ, שהרג את אשתו, שתי בנותיו ובנו, לפני שהתאבד בעצמו. ואילו הפשע המסתורי ביותר בוצע דהקא בקיבוץ - רצח **אביגיל סלומון** בגבעתי-ברנר, שנשאר בסוף השנה תעלומה כמו ביום הראשון.

בצד פשעים חמורים אלה הצטיינה שנת תשי"ט בפרשה אחת שגרמה להתרגשות גדולה מכולם - התרגשות היסטורית שהחלה בקומדיה ונסתיימה בטרagedיה. משטרת-חיפה גילתה "בתי פגישות" שלא היו אלא תתיבושת רגילים לבני המעמד הבינוני, אולם ההיסטריה המונית הפתאומית שנוצרה מסביב לפרשה זו הפכה במהרה את השערוריה הקטנה למאורע לאומי מפלצתי, דחפה את שני הנאשמים האומללים, **פאולה רייטר** ו**אליעזר שלזאן**, לזרועות המחת.

★ ★ ★

רגל חדש נודד

ב המאורעות האלה היו בני-יומם. הם דהו כאשר שני שטחים היפאיים חסרי-אחריות ירו ופצעו שיכור אלמוני מעולי מארוקו, בשם **עקיבא אליקריה**.

במשך אחר-עשרה שנה הביאה ממשלת ישראל למעלה ממיליון עולים חדשים לארץ. על המיבצע כולו ריחפה רוח של אופטימיות תמימה. היה נדמה כי מדינת זו מסוגלת לחולל כל פלא שמקימה האידאליסטיים רוצים בו. כך נוצרה ההרגשה כי קליטת-העליה אינה אלא בעיה של תחבורה, והשאר יבוא מעצמו.

לשוא הזהירו מרחיקי-ראות מעטים כי הקליטה היא בעיה סוציאלית, כלכלית ועדתית, כי "דופקים את השחורים", כי מתבשל קרב המוני העולים בשביל המתקרב לנקודת-הרתיחה ושיגילוש בבוא היום. המזהירים הוקעו כנביאי-שקר, כרואי-שחורות וכעוכרי-המדינה.

באחד מימי תמוז תשי"ט התפוצץ הסיר. בואדי-סאליב התקוממו המארוקאים, הרימו מעל לראשיהם דגלים שחורים ואדומים - דגלים של דם ואבל. במהרה הגיעה התבערה לבאר-שבע, למגדל-העמק ולתריסר מקומות אחרים, שם נמנעה ההתפוצצות רק ברצף האחרון. ההיקף והזעם של המרידה הוכיחו כי אין זו תופעה סתמית חולפת, אלא התפרצות של כוחות חדשים ממעמקי המדינה. האיש שסימל את הרהגשע יותר מכל אדם אחר היה **דויד בן-הרוש**, עולה ממארוקו, לוחם מלחמת-העצמאות וחסר-עבודה כרוני, אדם שגילם בעצמו את הבעיה כולה. במהרה הפך למוקד של סערה לאומית.

כאשר הפליט ירית-אקדה בשעת מעצרו, נראה לחלק אחד

של אורחי המדינה כטיפוס היסטרי, חסר-אחריות ומסוכן; בעוד שחלק אחר ראה בו גיבור לאומי, מנהיג נאמן שנפל קרבן לפרובוקציה שלה ומתוכננת.

המרד בואדי-סאליב דוכא בכוח. התפשטותו לכל רחבי הארץ נמנעה על-ידי גיוס טוטאלי של כל כוחות השלטון: הפעלת מאות מודיעים של המשטרה ושרותי-הבטחון, שיחוד סיטוני של מנהיגים ערתיים פוטנציאליים, תיקון עשרות ליקויים בשרותים הסוציאליים ובלשכות-העבודה, חלוקת עבודה וכסף ביד רחבה.

זאת היתה ההשפעה המידית הראשונה של מרד ואדי-סאליב. תוצאה שניה הייתה הרדיפה הכללית אחרי עסקנים מבני עדות-המזרח כדי לחזק את המפלגות הקיימות, ונסיונם של עסקנים אחרים להקים בחיפזון מפלגות ורשימות עדתיות. הודות לדויד בן-הרוש ייכנסו לכנסת הרביעית לפחות תריסר ספרדים המשימנים אותה, ושלא היו זוכים להיבחר אלמלא פרץ המרד הקצר.

גם בן-הרוש עצמו ייכנס מן הסתם לכנסת. כאשר נידון בסוף תשי"ט לשנתיים מאסר, יכול היה לבטוח כי רבים מבני עדתו, ובני העדות האחרות, יצביעו בעדו כדי להוציאו מבית-הסוהר.

אך יתכן כי התוצאה העיקרית של מרד ואדי-סאליב היתה נסתרת יותר. בפעם הראשונה החלה המדינה לחשוב ברצינות על תוצאת העליה הגדולה מארצות-המזרח, שהובאה לארץ כמעט בהיסת'הדעת. בפעם הראשונה נשאלו ברצינות שאלות שקבעו במידה רבה את דמותה של המדינה:

● האם יכולה (וצריכה) המדינה לשמור על ציבויה המערבי-האשכנזי, כאשר אחיו בני המזרח בה מתקרב כבר עתה ל-50% ועתיד לעלות על כך בגלל הריבוי הטבעי?

● אם לא, מה תהיה דמות העם ותרבותו?

● האם יוכל המשטר הציני להבטיח מינימום של קיום הוגן למאות אלפי בני השכבות המקופחות, ברובם בני-המזרח, כאשר ייפסו השילומים ויתמעטו שאר מקורות הון-החוז?

● האם מרד ואדי-סאליב הוא ברק המבשר סערה חמורה עוד הרבה יותר שתביע את חותמה על שנת תשי"ח, תשכ"א או תשכ"ב?

כל השאלות האלה התמוזגו לשאלה גורלית אחת: האם יוכלו יוצאי כל העליות להתמוזג בתוך האומה העברית - מיוזג תרבותית, חברתי, כלכלי ופוליטי - מכלי לגרום לזעזוע מהפכני שאין לשער את תוצאותיו?

היתה זאת אחת משתי השאלות המרכזיות שריחפו מעל למדינת ישראל בשנת תשי"ט. היא היתה הופכת את דויד בן-הרוש באופן אוטומטי לאיש-השנה, אלמלא עמדה בצידה שאלה שניה, חמורה עוד יותר:

האם הנוער הצבאי, העובר של האומה העברית החדשה, מסוגל בכלל לשמש גרעין מוצק להתלכדות לאומית?

★ ★ ★

שאלת השנה

מ ה רבותו של הדור החדש שגדל במדינה? האם יהיה מסוגל למלא את תפקידו? האם הוא מצוייד ביכולת הר"ר הנית ובתכונות הנפשיות הדרושות?

אם נאלצה מדינת-ישראל לשאול את עצמה השנה שאלות גורליות אלה, הרי יהיה זה במידה רבה הישגה של דמות צעירה אחת, שגילמה בעצמה את הבעיה וביטאה אותה במעשיה וביצירותיה.

שום אדם, אף לא דויד בן-הרוש, לא הסעיר השנה את הארץ כמותה. שום אדם, אף לא עוזי גל, לא הביא את יצירתו לקהל עולמי כה עצום, לא ריתק את דמיון העולם במידה כזאת. ושום אדם, מדוניו בן-גוריון ועד משה דיין, לא קרע בצורה כה ברוטאלית כמותה את המסחה מעל פני הבעיה העיקרית של העתיד הלאומי.

דמות זו היתה אשת-השנה: יעל דיין.